DOI: https://doi.org/10.37634/efp.2021.12(1).1
УДК 336.774.3(045)

Надія Василівна ***АНТИПЕНКО***
д.е.н., доцент, професор кафедри, Національний Авіаційний університет
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4132-4709
e-mail: 0669222201@ukr.net

Валерія Валеріївна ***ОХРІМЕНКО***
студентка, Національний Авіаційний університет
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7715-687X
e-mail: 0669222201@ukr.net

АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті визначено, що кредитний портфель може формуватися кількома типами, які залежать від мети банку. Тип портфеля являє собою характеристику портфеля, що базується на співвідношенні прибутку та ризику. Зазначено авторами основні типи кредитного портфеля. Наведено три етапи, що визначають процес формування кредитного портфеля банком. Досліджено тенденції змін банківської сфери що зумовлені існуючою економічною ситуацією в Україні, яка була спричинена пандемією COVID-19.

Ключові слова: *банк, кредит, кредитний портфель, ризик, банківське кредитування, кредитні операції*

ВСТУП

На сьогодні економіка України перебуває в умовах фінансово-економічної нестабільності, що, зі свого боку, призводить до значних потрясінь у банківській системі. Банківські установи не мають можливості балансувати власні витрати на кредитування за рахунок отриманих доходів через недовіру населення до банківської системи, що може бути викликано нестабільністю законодавчої бази.

МЕТА статті – дослідження поняття «кредитного портфеля» та обґрунтування взаємодоповнюючих один одного складових поняття, що дає змогу сформулювати комплексне визначення. Обґрунтовано, що кредитний портфель являє собою інструмент, що дозволяє управляти активними операціями банку, які мають на меті підвищення прибутковості, ефективності діяльності, що досягається наданням позик за різними напрямами кредитування з урахуванням вимог кредитної політики банку та органів банківського нагляду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Досить багато як вітчизняних, так і закордонних економістів присвятили свої праці дослідженню проблематики банківського кредитування. Зокрема, з'ясуванню сутності самого поняття кредиту, а також класифікації та особливостей банківського кредитування, ризикам та управлінню кредитним портфелем комерційного банку присвячено дослідження вітчизняних вчених: А. Бахшіяна, В. Боровського, Т. Васильєвої, А. Єпіфанова, Н. Жукової, І. Івасіва, О. Комісарчик, Л. Крючко, О. Молдавської, В. Міщенка, Н. Островської, К. Степаненко, Л. Трокоз та ін. Проте, незважаючи на достатність досліджень у цьому питанні, варто зазначити, що у сучасних умовах нестабільності проблематика кредитування залишається дискусійною та недостатньо опрацьованою.

РЕЗУЛЬТАТИ

Кредитна діяльність банківської установи постійно регулюється органами державної влади, що зі свого боку встановлюють певні обмеження й нормативи до даної діяльності [1]. Головним джерелом формування доходів банків є кредитна діяльність, тому виконання встановлених державою правил для банківських установ є обов'язковим, адже недотримання встановлених норм спричиняє значні ризики у формуванні активів [2].

Однак на ефективність діяльності банків впливають не лише дотримання встановлених центральним банком нормативів, але й можливості банківської установи сформувати кредитний портфель, який зможе забезпечити прибутковість та стійкий фінансовий стан банку.

Для більшого розуміння ролі кредитного портфеля у діяльності банку доцільно дослідити трактування сутності пропонованого поняття. Усі вчені по-різному описують поняття «кредитного портфеля». Так, Ю. Бугель визначає кредитний портфель як набір кредитних інструментів для досягнення встановлених цілей [3]; В. Вовк – сукупність відповідних економічних відносин між кредитором і позичальником з приводу поворотного руху вартості [4]; А. Пашков – сукупність коштів, які розміщуються у вигляді зобов'язань (міжбанківські кредити, кредити юридичним особам, кредити фізичним особам) [5]; Л. Бондаренко – економічно обґрунтована і структурна сукупність кредитних угод і кредитних зобов'язань, яка є результатом цілеспрямованих управлінських рішень, прийнятих відповідно до вимог кредитної політики банку та органів банківського нагляду [6].

Усі дослідження поняття «кредитного портфеля» взаємодоповнюють один одного, що дає змогу сформулювати комплексне визначення. Так, кредитний портфель це інструмент, що дозволяє управляти активними операціями банку, які мають на меті підвищення прибутковості, ефективності діяльності, що досягається наданням позик за різними напрямами кредитування з урахуванням вимог кредитної політики банку та органів банківського нагляду.

Кредитний портфель може формуватися кількома типами, які залежать від мети банку. Тип портфеля являє собою характеристику портфеля, що базується на співвідношенні прибутку та ризику [7]. Основні типи кредитного портфеля наведені на рис. 1.

© Н.В. АНТИПЕНКО, В.В. ОХРІМЕНКО, 2021

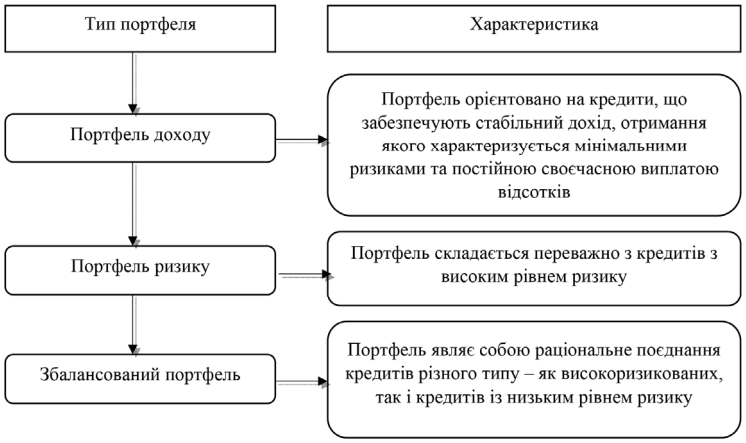

Рис. 1. Основні типи кредитного портфеля

Зазначимо, що ризиковий портфель характеризується підвищеним рівнем прибутковості у високому рівні ризику, тоді як у портфелі доходу рівень прибутку є нижчим, однак і кредитні ризики є мінімальними. Збалансований кредитний портфель являє собою сукупність банківських кредитів та має структуру і фінансові характеристики, що знаходяться в межах вибору найбільш ефективного вирішення поєднання ризику і прибутковості [7].

Основними завданнями формування кредитного портфеля є:

− високий темп очікуваного доходу в довгостроковій перспективі;

− мінімізація рівня ризиків кредитного портфеля;

− дотримання необхідної ліквідності кредитного портфеля;

− високий рівень доходу в поточному періоді [8].

Отже, кредитний портфель взаємопов'язує три ключові аспекти банківської діяльності – дохідність, ліквідність і ризик.

Процес формування кредитного портфеля банком визначають у три етапи:

І етап – визначення загальних положень і цілей кредитної політики, створення апарату управління кредитними операціями;

ІІ етап – відбір конкретних об'єктів кредитування для включення їх у кредитний портфель;

ІІІ етап – аналіз стану кредитного портфеля та оперативне управління виявленими відхиленнями від оптимального стану [9].

У сучасних трансформаційних умовах та дії пандемії, зумовленої вірусом COVID-19, для України вкрай важлива робота фінансово стабільної банківської системи, в якій значну роль відіграє належне функціонування кредитного ринку. Тому основною метою банківських установ нашої країни є ефективна організація процесу банківського кредитування, формування оптимальної структури кредитного портфеля та ефективна кредитна політика.

У сучасних умовах трансформації в Україні спостерігається тенденція до зменшення кількості банківських установ. Згідно з офіційними даними Міністерства фінансів України, станом на 1 вересня 2021 р. в Україні зареєстровано 71 банківських установ (рис. 2), що на 3 менше, ніж у попередньому році.

Порівняно з 2015 р. кількість банківських установ зменшилася більш ніж вдвічі. Кількість банків з іноземним капіталом та кількість банків з 100 % іноземним капіталом залишається майже на тому ж рівні протягом досліджуваного періоду.

Надання кредитів є найпоширенішою операцією банків. Кредитні операції охоплюють більше 60 % усіх загальних активів банку (табл. 1).

Можемо помітити не досить стабільну динаміку відносно збільшення кредитного портфеля банків України. Зменшення кредитного портфелю та й активів загалом відбулось на тлі пандемії COVID-19, оскільки не дивлячись на подальше здешевлення кредитів, попит як бізнесу, так і населення на кредити знижувався.

За даними табл. 2 видно, що до 2019 р. кредити, надані фізичним та юридичним особам, мали тенденцію до збільшення, але з 2019 р. вони істотно зменшились. Це пов'язано з існуючою економічною ситуацією в Україні, яка була спричинена пандемією COVID-19.

Через зниження доходності населення, що спричинило зниження споживчого кредитування – зменшилися як попит, так і пропозиція на ринку. У цьому сегменті протягом ІІ кварталу відбувся суттєвий приріст обсягів прострочення, а тому деякі банки реструктуризовували незабезпечені споживчі кредити у значних обсягах. Протягом кризи не відбулося перетікання клієнтів із банків до небанківських кредиторів, що свідчить про досить стійку сегментацію клієнтів-позичальників. Кредитування набирає обертів, проте навряд чи найближчим часом темпи зростання повернуться до докризових. НБУ вважає, що ризики цього сегмента для банків є високими, а тому підтверджує підвищення ваг ризику за такими банківськими кредитами до 150 % протягом 2021 р.

Розвитку кредитування надалі сприятиме зниження кредитних ставок. З 2020 р. банківська система працює з однознаковими процентними ставками за депозитами. Інфляція протягом року залишалася низькою, а монетарна політика стимулюючою. На сьогодні ставки за вкладами та активами є найнижчими в історії українського банківського сектору. За збереження макроекономічної стабільності ставки за кредитами знижуватимуться й надалі. Водночас простір для зниження депозитних ставок дуже обмежений.

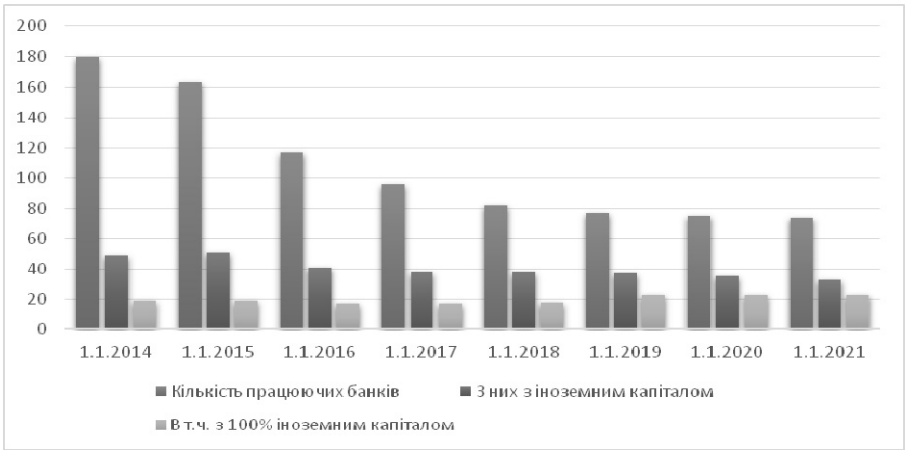

Рис. 2. Динаміка кількості банків в Україні [на основі даних Міністерства фінансів України]

Таблиця 1 – **Частка кредитного портфеля в активах банків України за 2016–2020 рр.** [*на основі даних Національного банку України*]

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Активи, млн грн	125 438,5	121 281,2	130 156,0	135 999,8	153 267,1
Кредитний портфель, млн грн	100 976,8	99 610,5	107 470,2	110 595,4	103 813,6
Частка кредитного портфелю, %	80,5	82,1	82,6	81,3	67,7

Таблиця 2 – **Динаміка складу кредитного портфеля комерційних банків України за 2016–2020 рр.** [*на основі даних Національного банку України*]

Показники	2016	2017	2018	2019	2020
Кредити надані клієнтам	1 005 923	1 036 745	1 118 860	1 033 430	960 597
У % до попереднього року	–	103,06	107,92	92,36	92,95
кредити, надані органам державної влади	1 427	1 517	2 865	4 724	11 641
У % до попереднього року	–	106,32	188,86	164,89	246,42
кредити, надані суб'єктам господарювання	847 092	864 412	919 071	821 936	749 335
У % до попереднього року	–	102,04	106,32	89,43	91,17
кредити, що надані фізичним особам	157 385	170 774	196 859	206 737	199 561
У % до попереднього року	–	108,51	115,27	105,02	96,53
кредити, надані небанківським фінансовим установам	20	42	66	33	60
У % до попереднього року	–	214,11	157,14	50,00	181,82

Варто зазначити, що в умовах коронакризи в Україні зростає обсяг кредитування сегменту малого бізнесу. Зниження вартості запозичень та державна програма компенсації відсоткових ставок створили умови для зростання кредитування малих підприємств. Дані НБУ свідчать, що банки активізували кредитування малого бізнесу у 2020 р. попри те, що той зазнав більших втрат від карантинних заходів, ніж середній та великий

ВИСНОВКИ

Отже, незважаючи на загострення фінансово-економічної ситуації в Україні, підвищенням обмінного курсу національної валюти, зростання інфляції тощо, банківські установи роблять все можливе задля покращення управління кредитним портфелем. Основною метою проведення аналізу кредитного портфеля комерційного банку є оцінювання концентрації кредитних вкладень і розроблення шляхів формування збалансованого кредитного портфеля. Так, проблема ефективності управління кредитним портфелем і формування його оптимальної структури є головною й постійною функцією, яку повинні виконувати фахівці комерційного банку.

Список використаних джерел

1. Жукова Н.К., Зражевська Н.В. Сучасний стан та проблеми управління кредитним портфелем комерційних банків. *Економічний часопис-XXI*. 2013. № 1. С. 70-72.
2. Крючко Л.С., Сидоренко А.В. Управління кредитним портфелем комерційного банку. *Електронне наукове фахове видання Мукачівського державного університету «Економіка та суспільство»*. 2017. № 13. С. 1139-1142. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/191.pdf
3. Бугель Ю. Аналіз якості структури кредитного портфеля комерційних банків у ринкових умовах господарювання. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє: збірник наукових праць*. 2011. Вип. 11. С. 51–57.
4. Вовк В., Хмеленко О. Кредитування й контроль: навч. посібник. К.: Знання, 2008. 463 с.
5. Пашков А. Оцінка якості кредитного портфеля. *Фінансовий простір.* 2011. № 2(18). С. 14–21.
6. Бондаренко Л. Поняття кредитного портфеля комерційного банку і критерії його конкурентоспроможності. *Вісник Національного Банку України.* 2008. № 3. С. 31–33.
7. Литовченко О., Глущенко І. Сутність кредитного портфеля банку, його функції та склад. URL: http://rusnauka.com/21_TSN_2015/Economics
8. Єрмакова Ю. Визначення впливу факторів на якість кредитної політики банку. *Управління розвитком*. 2014. № 15. С. 59–61.
9. Гавчук І., Марич М. Формування кредитного портфеля комерційного банку. URL: http://intkonf.org/gavchuk-is-marich-mg-formuvannyakreditnogo-portfelya komertsiynogo-banku

References

1. Zhukova N.K., Zrazhevska N.V. Current state and problems of credit portfolio management of commercial banks. *Economic Journal-XXI*. 2013. № 1. pp. 70-72. (in Ukrainian).
2. Kriuchko L.S., Sydorenko A.V. Credit portfolio management of a commercial bank. *Electronic scientific professional publication of Mukachevo State University "Economics and Society"*. 2017. № 13. pp. 1139–1142. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/191.pdf (in Ukrainian).
3. Buhel Y. Analysis of the quality of the loan portfolio of commercial banks in market conditions. *Ukrainian science: past, present, future: a collection of scientific papers.* 2011. Issue 11. pp. 51–57. (in Ukrainian).
4. Vovk V., Khmelenko O. Lending and control. Kyiv: Znannia, 2008. 463 p. (in Ukrainian).
5. Pashkov A. Assessment of the quality of the loan portfolio. *Financial space*. 2011. № 2 (18). pp. 14–21. (in Ukrainian).
6. Bondarenko L. The concept of the loan portfolio of a commercial bank and the criteria of its competitiveness. *Bulletin of the National Bank of Ukraine.* 2008. № 3. pp. 31–33. (in Ukrainian).
7. Lytovchenko O., Hlushchenko I. The essence of the bank's loan portfolio, its functions and composition. URL: http://rusnauka.com/21_TSN_2015/Economics (in Ukrainian).
8. Yermakova Y. Determining the impact of factors on the quality of credit policy of the bank. *Development Management*. 2014. № 15. pp. 59–61. (in Ukrainian).
9. Havchuk I., Marych M. Formation of the loan portfolio of a commercial bank. URL: http://intkonf.org/gavchuk-is-marich-mg-formuvannyakreditnogo-portfelya komertsiynogo-banka (in Ukrainian).

Nadiia ANTYPENKO
Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of department, National Aviation University
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4132-4709
e-mail: 0669222201@ukr.net

Valeriia OKHRIMENKO
student, National Aviation University
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7715-687X
e-mail: 0669222201@ukr.net

ANALYSIS OF CREDIT PORTFOLIO OF COMMERCIAL BANKS OF UKRAINE IN MODERN CONDITIONS

The paper defines that the loan portfolio can be formed by several types that depend on the purpose of the bank. The portfolio type is a portfolio characteristic based on the ratio of profit and risk. The main types of loan portfolio are specified by the authors. There are three stages that determine the process of forming a loan portfolio by the bank.

The purpose of the paper is to study the concept of "loan portfolio" and justify the complementary components of the concept, which makes it possible to formulate a complex definition. It is justified that the loan portfolio is an instrument that allows you to manage the active operations of the bank, which are aimed at increasing the profitability, efficiency of activities achieved by providing loans in various areas of lending, taking into account the requirements of the credit policy of the bank and banking supervision bodies.

The tendencies of changes in the banking sector due to the existing economic situation in Ukraine caused by the COVID-19 pandemic are investigated.

Keywords: *bank, credit, loan portfolio, risk, bank lending, credit operations*